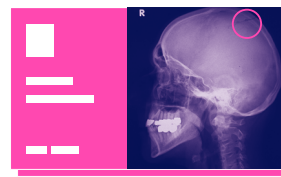

Korak napred nazad dva

Uloga policije u jačanju prevencije i mehanizama zaštite
od zločina iz homofobije i transfobije u Srbiji

Anrelija Dan

Korak napred nazad dva

Uloga policije u jačanju prevencije i mehanizama zaštite
od zločina iz homofobije i transfobije u Srbiji

Aurelija Đan

001

Reč zahvalnosti

Udruženje *Da se zna!* zahvaljuje se organizacijama, pojedincima i pojedinkama koji/e su učestvovali/e u istraživanju: *Gayten-u*, *Labris-u*, *Yucom-u*, *Centru za istraživanje javnih politika*, *Nacionalnom demokratskom institutu*, *Civil Rights Defenders-u*, *Beograd Prajdu* i *ERA – Savez za jednaka prava LGBTI osoba*.

Posebnu zahvalnost udruženje *Da se zna!* dr Zorici Mršević na stručnim komentarima.

Sadržaj

Uvod	10
► Položaj LGBTI osoba u Srbiji	12
› Nedovoljna politička volja za ostvarivanje prava i zaštite LGBTI osoba	15
► Osećaj sigurnosti LGBTI osoba u Srbiji i njihovo poverenje u rad policije	15
► Manjkavost implementacije strateškog okvira	16
› Nedovoljan fokus modela policije u zajednici na marginalizovane grupe	17
› OCD kao glavni finansirer edukativnih aktivnosti u policiji	18
› Priručnik za rad policije sa LGBTI osobama donesen bez uključivanja šireg kruga zainteresovanih	21
► Oficiri za vezu sa LGBTI zajednicom – pozitivan korak u policiji	21
► Položaj LGBTI osoba zaposlenih u policiji nije prioritet	24
► Pad kvaliteta komunikacije LGBTI zajednice i policije	28
► Nedovoljna transparentnost rada policije	28
► Poboljšati evidenciju i prijavljivanje zločina motivisanih homofobijom i transfobijom	30
► Bezbednost različitih kategorija LGBTI osoba u Srbiji i postupanje policije	32
› Dodatno ugrožena bezbednost branitelja i braniteljki LGBTI prava	34
› „Budite dobri prema njemu, on zna svoja prava”	35
► Policija ne uzima u obzir član KZ koji se odnosi na zločin motivisan homofobijom i transfobijom	36
› Neprepoznavanje motiva zločina iz mržnje prema LGBTI osobama	36
› Sekundarna viktimizacija – veliki problem u postupanju	38
› Neprepoznavanje porodičnog i partnerskog nasilja prema LGBTI osobama od strane policije	38
› Neadekvatan postupak podnošenja pritužbi na rad policije	40
Literatura	44

Skraćenice

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova u Republici Srbiji
LGBTI – lezbejke, gej, biseksualne, transeksualne i interseks osobe
OCD - organizacija civilnog društva

Tabele

Tabela 1. Sprovedene aktivnosti u vezi sa LGBTI tematikom u policiji u 2016. godini
Tabela 2. Broj napada na pripadnike/ce LGBTI populacije u periodu 2012–2015. godine

Preporuke

Za Vladu Republike Srbije

Potrebno je da Vlada Republike Srbije bude odlučna u borbi protiv homofobije i transfobije. Stoga je važno usvojiti Strategiju za poboljšanje kvaliteta života LGBTI osoba koja bi se u jednom delu posebno fokusirala na njihovu bezbednost. Strategija bi predstavljala prvi korak ka sveobuhvatnom odgovoru u borbi protiv diskriminacije i nasilja nad LGBTI osobama u Srbiji.

Za policiju

Potrebno je doneti interne procedure koje bi se bavile položajem LGBTI osoba u policiji, njihovom regulacijom, selekcijom i borbom protiv homofobije na radnom mestu. Pored toga, potrebno je da ovaj plan definiše jasnu politiku nulte tolerancije pripadnika/ca policije prema homofobiji i transfobiji u MUP-u i van njega.

Potrebno je usvojiti akcioni plan za sprovođenje Strategije policije u zajednici za naredni period. Pored toga, potrebno je uraditi evaluaciju prethodnog plana kako bi se izmerili rezultati i efekti sprovedenih aktivnosti. U novom akcionom planu je potrebno da ciljevi, koji se odnose na poštovanje različitosti i unapređenje bezbednosti marginalizovanih grupa, budu jasno fokusirani na LGBTI zajednicu. Takođe, neophodno je konkretizovati aktivnosti sa jasnim rokovima i neophodnim materijalnim resursima.

Potrebno je da policija uzme u obzir član 54a Krivičnog zakonika koji govori o zločinu iz mržnje i postupka u skladu sa tim. Primenjivanje ovog člana Krivičnog zakonika doprinelo bi boljem razumevanju motiva zločina iz homofobije i transfobije, a zatim i bržem i efikasnijem rasvetljavanju i procesuiranju homofobičnih i transfobičnih zločina.

Potrebno je da MUP usvoji godišnji plan obuke koji će obrađivati teme koje se specifično odnose na LGBTI populaciju i zločin iz homofobije i transfobije. Posebno je potrebno organizovati dodatnu obuku na ove teme u MUP-u radi unapređenja postupanja prema pripadnicima/cama LGBTI populacije, kako bi se umanjila sekundarna viktimizacija i diskriminacija. U procesu osmišljavanja obuke potrebno je konsultovati što veći broj LGBTI organizacija civilnog društva, jer one imaju iskustva u radu sa LGBTI osobama i mogu da pomognu u osmišljavanju i unapređenju kvaliteta treninga. Potrebno je da u okviru edukacije o postupanju u slučajevima partnerskog i porodičnog nasilja bude obuhvaćeno i nasilje prema pripadnicima LGBTI populacije.

Potrebno je da MUP novom sistematizacijom obuhvati i posebno radno mesto za oficire za vezu sa LGBTI populacijom. Ne samo da će se time omogućiti jasan opis posla i odgovornosti za ovo radno mesto nego će i sistem selekcije, razvoja i obuke oficira biti jasno definisan.

Neophodno je da podrška nacionalnom oficiru za vezu dolazi sa najvišeg političkog nivoa u policiji kako bi se zadaci obavljali što efikasnije i kako bi nacionalni oficir bio u mogućnosti da podrži lokalne oficire. Isto tako, potrebno je da rukovodioci najvišeg nivoa u MUP-u prepoznaju i razumeju važnost postojanja institucije oficira za vezu sa LGBTI populacijom.

Potrebno je da lokalni LGBTI oficiri za vezu budu u stalnom kontaktu sa LGBTI organizacijama civilnog društva kako bi se učvrstila njihova međusobna saradnja. Posebno je potrebno da kontakti svih oficira budu javno dostupni na sajtu MUP-a jer bi na taj način pripadnici/ce LGBTI zajednice znali/le za postojanje ove institucije, pa bi im se samim tim češće i obraćali.

Potrebno je poboljšati pristup informacijama od javnog značaja i kvalitativnu saradnju sa OCD u vezi sa LGBTI tematikom i dešavanjima unutar MUP-a. Tačnije, potrebno je proaktivno objavljivanje dokumenata i izveštaja sa statističkim informacijama o rezultatima rada, pogotovu onih koji se odnose na marginalizovane grupe tj. LGBTI populaciju. Biro za saradnju sa medijima, u saradnji sa ostalim organizacijama jedinica, trebalo bi da poboljša komunikaciju sa građanima posredstvom sajta Ministarstva i objavi sadržaje koji se tiču LGBTI tematike.

Potrebno je unaprediti sistem evidencija u MUP-u tako da postoji centralna baza u kojoj je moguće razvrstati podatke po različitim kriterijumima i nakon toga ih pratiti. Evidencija zločina koji je zasnovan na predrasudama prema LGBTI populaciji, treba da se beleži drugačije od evidencije druge vrste zločina. Potrebno je razviti sistem prikupljanja podataka zločina iz homofobije i transfobije tako da se evidentira percipirana, a ne stvarna seksualna orijentacija kao motiv zločina iz mržnje.

Potrebno je unaprediti sistem predavki i pritužbi na rad policije tako što će se definisati jasna procedura pritužbenog postupka koja će biti vidljiva na sajtu MUP-a. Takođe je potrebno razvrstati pritužbe koje se odnose na diskriminatorno i neprofesionalno postupanje policijskih službenika prema LGBTI osobama.

Potrebno je da MUP u okviru istraživanja javnog mnjenja, odnosno stavova građana o radu policije, koje sprovodi svake godine, posebnu pažnju posveti stepenu poverenja LGBTI osoba u policiju. Jedino je tako moguće steći širi uvid u stavove LGBTI osoba o policiji, o tome da li su zadovoljni radom policije, predlozima za poboljšanje postupanja, o nedostacima i aspektima za unapređenje.

Pretnje, zaustavljanje na ulici, zastrašivanje, napadi i neprimereni komentari usmereni ka LGBTI osobama još uvek predstavljaju deo svakodnevice u Srbiji. Do danas nije doneta nijedna pravosnažna sudska presuda za delo počinjeno iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Osim usvojenog zakonodavnog i strateškog okvira, adekvatne reakcije nadležnih institucija na napade iz homofobije i transfobije često izostaju.

Protekla istraživanja u Srbiji pokazuju generalnu tendenciju neprijavlivanja krivičnih dela nastalih iz homofobije i transfobije, kao i manjkavost sistema evidentiranja ovakvih slučajeva. Sa ciljem da se napadi na LGBTI osobe procesuiraju, kao i da se LGBT zajednica osnaži i podstakne da prijavljuje ove slučajeve, udruženje *Da se zna!* je kreiralo posebnu onlajn platformu za sigurno i anonimno prijavljivanje nasilja i diskriminacije. Dosadašnja evidencija je sporadična i selektivna, zbog čega je izrađena metodologija prikupljanja i beleženja ovih slučajeva uz pomoć programa *Martus*.¹ Na osnovu jedinstvenog upitnika za prijavu nasilja i diskriminacije koji je standardizovan u skladu sa ILGA Europe upitnikom za prijavu zločina iz mržnje prema LGBTI osobama, na sajtu *Da se zna!* može se izvršiti uvid u sve evidentirane slučajeve. U periodu od 2014. godine do danas evidentirano je 45 slučajeva nasilja i diskriminacije.² Pored direktne prijave od lica koja su pretrpela nasilje i/ili diskriminaciju, zbog relevantnosti evidencije, udruženje *Da se zna!* koristi i druge izvore, izveštaje organizacija kojima se LGBTI osobe javljaju, kao i preskliping.³

Cilj ovog izveštaja je da doprinese naporima organizacije *Da se zna!* u kreiranju realnije slike o bezbednosnom položaju LGBTI osoba u Srbiji i pruži sveobuhvatniji uvid u postupanje policije. Iako sistem zaštite

1 *Martus* je *open source software* koji se u Americi pokazao kao najbolje rešenje za evidentiranje slučajeva rodnog zasnovanog nasilja.

2 <http://dasezna.lgbt/cases.html>

3 U toku prethodne i ove godine potpisano je devet memoranduma o saradnji sa organizacijama sa lokala koje su obučene za evidentiranje slučajeva na dasezna.lgbt

predstavlja širok lanac nadležnih institucija koje treba da reaguju u slučajevima nasilja nad LGBTI, ovde je akcenat na policiji jer su njeni predstavnici prvi u kontaktu sa osobom koja pretrpi nasilje i/ili diskriminaciju. Policija igra veliku ulogu u ostvarivanju i poštovanju LGBTI ljudskih prava, te njeno pravovremeno i adekvatno reagovanje na ovakve slučajeve ima presudni značaj za osećaj sigurnosti ove populacije. S obzirom na to da podaci pokazuju da sprovođenje reforme sektora bezbednosti nije drastično uticalo na poboljšanje položaja LGBTI populacije, cilj je da se sagledaju i analiziraju izazovi, ali i nedostaci u policijskoj praksi. Pored toga, ovaj izveštaj će primerima dobre inostrane prakse pružiti smernice o tome kako da se poboljša rad policije vezan za reagovanje na nasilje izazvano homofobijom i transfobijom. Cilj izveštaja je, takođe, da doprinese povećanju poverenja LGBTI zajednice u policiju, ojača saradnju sa organizacijama civilnog društva i samim tim unapredi njihovu bezbednost.

Metodologija ovog izveštaja se zasniva na istraživanju primarnih i sekundarnih izvora podataka. Tačnije, na osnovu analize sadržaja propisa i izveštaja različitih državnih organa, međunarodnih organizacija i inostrane prakse, dati su predlozi za efikasniju saradnju LGBTI populacije i policije. Kako bi se identifikovale glavne prepreke i nedostaci u radu Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) u obezbeđivanju zaštite LGBTI osoba, sprovedeni su intervjui sa predstavnicima LGBTI organizacija i policije koja aktivno radi na poboljšanju njihovog položaja. Pored toga, korišćeni su i svi javno dostupni podaci u vezi sa ovom temom, kao i informacije dobijene od MUP-a putem Zahteva o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

Na kraju, trebalo bi napomenuti da ovaj izveštaj ne želi da svede svu odgovornost u vezi sa bezbednošću LGBTI osoba na policiju. Treba imati na umu da tužilaštvo, kao i druge institucije, predstavljaju izuzetno važne karike u borbi protiv nasilja izazvanog homofobijom i transfobijom. S obzirom na to vodilja ovog predloga praktične politike je preuzimanje maksimalne odgovornosti u domenu svog kruga delovanja svake od institucija zadužene za sigurnost svih građana i građanki Srbije. Jedino tako je moguće uspostaviti koordinisani sistem prevencije i zaštite LGBTI osoba u Srbiji i proaktivno delovati u tim slučajevima.

Položaj LGBTI osoba u Srbiji

Poslednji izveštaj Evropske komisije navodi da su pripadnici LGBTI populacije, pored Roma, najdiskriminisanija kategorija stanovništva i da je potrebna snažnija politička podrška u suzbijanju nasilja i diskriminacije nad LGBTI osobama.⁷ Najnoviji izveštaj Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije⁸ takođe potvrđuje da beleženje, ispitivanje i kažnjavanje zločina iz homofobije i transfobije treba poboljšati. Da je ovo slučaj pokazuju najskoriji napadi na trans osobe u Beogradu i neadekvatno postupanje policije.⁹ Osim toga, aktivista Boban Stojanović je sa svojim partnerom dobio politički azil na osnovu 23 strane taksativno nabrojanih slučajeva nasilja koje je doživeo, a koji još uvek nisu rešeni.¹⁰ Ovo sve dodatno ukazuje da u Srbiji postoji diskrepancija između zakona, primene, prijavljivanja i postupanja u slučajevima nasilja prema LGBTI osobama.¹¹

4 Podatak iznela Jovanka Todorović, predstavница LGBTI organizacije *Gejten* iz Beograda, u intervjuu 1. decembra 2016. godine.

5 *Zakon o zabrani diskriminacije* (Sl. glasnik RS, br. 22/2009).

6 *National Democratic Institute (NDI) et al. (2015.), LGBT Public Opinion Poll Western Balkans* (June/July 2015.), <http://www.slideshare.net/NDIdemocracy/ndi-public-opinion-pollin-the-balkans-on-lgbti-communities>, 10. 11. 2016.

7 Evropska komisija, *Izveštaj o napretku – Republika Srbija*, Brisel: 2016. str. 19. Dostupno na: http://civilnodrustvo.gov.rs/upload/documents/Razno/2016/godisnji_izvestaj_16_srp.pdf

8 *Izveštaj EKRI o Srbiji*, (Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije, 16. maj, 2017, str. 10) Dostupno na <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Serbia/SRB-CbC-V-2017-021-SRP.pdf>

9 (N1), *Grupa muškaraca pretukla trans osobu u centru Beograda*, <http://rs.n1info.com/a246043/Vesti/Vesti/Pretucena-trans-osoba-u-Beogradu.html>, 3. 5. 2017.

10 Intervju sa Bobanom Stojanovićem koji je urađen 10. marta 2017. godine.

11 Podatak iznela Dragana Todorović, predstavница ERA organizacije, u intervjuu 11. januara 2017. godine.

Nedovoljna politička volja za ostvarivanje prava i zaštite LGBTI osoba

Politička volja za bavljenje pitanjima prava i položaja LGBTI osoba se ogleda u predanosti svih aktera u sprovođenju aktivnosti i rešavanju problema sa kojima se ova zajednica suočava. Važno je napomenuti da su učinjeni afirmativni pomaci u pogledu povećane vidljivosti LGBTI zajednice. Pored toga, očigledno je da izostaju homofobične izjave državnih funkcionera koje su po pravilu ranijih godina pratile organizovanje svake Parade ponosa, što je veoma pozitivno. Iako su učinjeni ovi značajni pomaci, nedovoljna politička osuda i nepostupanje nadležnih institucija pokazuju da još uvek postoji kontinuitet tolerancije na nasilje koje doživljavaju osobe drugačije seksualne orijentacije.

Na najvišem političkom nivou učinjen je pozitivan pomak u povećanju vidljivosti LGBTI osoba postavljanjem na funkciju ministarke državne uprave i lokalne samouprave koja se izjasnila kao lezbejka.¹² Ovaj politički čin je moguće posmatrati dvojako. Ana Brnabić je prva ministarka koja ne krije svoju seksualnu orijentaciju što je veoma afirmativno za pripadnike/ce LGBTI zajednice i može značajno da doprinese razbijanju stereotipa i predrasuda u javnosti. Sa druge strane, trebalo bi imati u vidu da je tadašnji mandatar ministarku javno autovao kao lezbejku, odnosno da ona to nije učinila sama, što LGBTI zajednica može da interpretira u svetlu deklarativne političke posvećenosti problemima sa kojima se susreće.¹³

Sa druge strane, izjava šefa poslaničkog kluba vladajuće stranke (SNS) pokazuje da Vlada nije spremna da obezbedi potpunu zaštitu LGBTI osobama. Naime, Aleksandar Martinović je sa skupštinske govornice u nekoliko navrata iznosio diskriminatorne stavove o LGBTI populaciji, nakon čega je izostala politička osuda.¹⁴ Udruženje *Da se zna!* je uložilo pritužbu Povereniku za zaštitu ravnopravnosti. Međutim, Martinović nije pozvan na odgovornost zato što uživa imunitet na osnovu članu 103, stava 2 Ustava Republike Srbije, iako je grubo prekršio Zakon o zabrani diskriminacije. Nedostatak političke volje da se osudi govor mržnje sa najviše političke instance potvrđuje nepostupanje Poverenika. On je u okviru svog delovanja imao mogućnost da jasno ukaže na negativne posledice koje ovakav govor može da ima na LGBTI zajednicu, ali nije to učinio. Pored toga, još uvek nije usvojen kodeks ponašanja narodnih poslanika kojim bi se sankcionisao

12 Tadašnji mandatar Aleksandar Vučić postavio je Anu Brnabić za ministarku državne uprave i lokalne samouprave je javno izneo da je ona lezbejka. Izvor: *Blic online* <http://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-gej-ministarka-u-vladi/8lfqn53>, 9. 12. 2016.

13 Izvor: (*Voxfeminae*), *Kome je potrebna gej ministrica u Srbiji?*

14 Više informacija o izjavi Aleksandra Martinovića na: <https://www.youtube.com/watch?v=xnvako0o0uA>

Politička volja za zaštitu prava LGBTI osoba u Kataloniji

Kako je jedan od prioriteta u autonomnoj pokrajini Kataloniji sprečavanje homofobičnog i transfobičnog ponašanja, donet je interesorni plan protiv diskriminacije LGBTI osoba. Ovaj plan je podeljen svim resornim ministarstvima koja su uključena u zaštitu prava LGBTI osoba. Svako ministarstvo je na osnovu ovog plana revidiralo i unapredilo interne politike i procedure u vezi sa LGBTI populacijom, i počelo da implementira aktivnosti kako bi doprinelo borbi protiv homofobije i transfobije u društvu. Na taj način katalonska uprava je jasno dala do znanja da je odlučna u borbi protiv diskriminacije i nasilja nad LGBTI osobama.¹⁵

15 Polacek R, Déroff J, *Joining forces to combat homophobic and transphobic hate crime Cooperation between police forces and LGBTI organisations in Europe*, (ILGA Europe, Brussels: 2010, str. 67)

govor mržnje. Udruženje *Da se zna!* je od Narodne skupštine zatražilo predlog ovakvog kodeksa, ali je dobio odgovor da on još uvek nije napisan. To znači da diskriminatorni govor predstavnika države može nesmetano da se nastavi.

Još jedan primer, koji takođe govori u prilog odsustva političke volje u odnosu na stvarno unapređenje položaja LGBTI osoba, jeste slučaj privremenog zapošljavanja Miše Vacića u Kancelariji za Kosovo i Metohiju. Nekadašnji portparol i lider ekstremno desničarskog pokreta SNP 1389, osuđivan zbog širenja mržnje prema LGBTI, uspeo je, uprkos tome, da se privremeno zaposli u Vladi Republike Srbije.¹⁶

Osećaj sigurnosti LGBTI osoba u Srbiji i njihovo poverenje u rad policije

Ispitivanje stepena poverenja građana Srbije u policiju pokazuje da nešto više od polovine (54%) građana veruje policiji, dok njih 44% nema poverenja u ovu instituciju.¹⁷ Međutim, ovo istraživanje nije ispitivalo nivo poverenja i zadovoljstva LGBTI populacije radom policije. Rezultati iz 2013. godine govore da je LGBTI populacija najmanje zadovoljna radom policije.¹⁸

Reformski procesi u bezbednosnom sektoru nisu značajno doprineli unapređenju položaja LGBTI populacije, te su ove osobe još uvek suočene sa nasiljem i diskriminacijom. Tačnije, podaci istraživanja iz 2016. godine potvrđuju da se pripadnici LGBTI zajednice osećaju manje bezbedno od pripadnika većinskog stanovništva i da nemaju poverenja u rad policije.¹⁹

Treba imati u vidu da jedan od bitnih koraka u ostvarivanju prava LGBTI osoba predstavlja održavanje Parade ponosa i Parade trans osoba, čime je osobama drugačijeg seksualnog i rodnog identiteta omogućeno

16 Suđenje Miši Vaciću je trajalo četiri godine, i nakon većeg broja odlaganja Vacić je osuđen na uslovnu kaznu od sedam meseci zbog diskriminacije prema LGBTI osobama, nedozvoljenog držanja oružja i ometanja službenog lica u obavljanju dužnosti.

17 Istraživanje je sproveo IPSOS na uzorku od 1.000 građana i građanki Srbije koji imaju 18 i više godina i koji su u vreme istraživanja stalno nastanjeni na teritoriji Srbije. Izvor: Đan A, *Stavovi građana o policiji*, (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd: 2016.)

18 Đan A, Klisarić M, *Odnos policije i žrtava kriminaliteta: analiza procesa i nivoa zadovoljstva radom policije*, (Temida, mart 2014, str. 113-13)

19 Radoman i dr, *Kako reforma sektora bezbednosti utiče na ljudsku bezbednost u Srbiji: ponovna procena uticaja reforme sektora bezbednosti na LGBTI populaciju*, (Centar za istraživanje javnih politika, Beograd: 2016.)

pravo na mirno okupljanje. Organizacijom Parade ponosa se svake godine obnavlja politička volja kojom se predočava da vlast želi da se bavi pitanjima ljudskih prava LGBTI osoba. To znači da je policija osetljiva na političku volju i postupa u skladu sa direktivama ministra unutrašnjih poslova.²⁰ S druge strane, kontekst u kojem je Parada ponosa održana, uz ogromnu policijsku pratnju i grad pod opsadom policijskih snaga, ne ispunjava glavni i osnovni cilj prava LGBTI osoba na slobodno okupljanje, te može da utiče da se osobe drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta još uvek osećaju nebezbedno. Uprkos tome, istraživanje *Centra za istraživanje javnih politika* (2016) pokazuje da uspešno održavanje Parade ponosa ima pozitivnih efekata na osećaj bezbednosti kod LGBTI zajednice, nezavisno od toga da li je neko prisustvovao Paradi ili ne. Potrebno je, takođe, naglasiti da se pozitivni pomaci vide i u načinu medijskog izveštavanja tokom Parade ponosa, koji je bio afirmativniji u odnosu na LGBTI osobe.²¹

Manjkavost implementacije strateškog okvira

Srbija je usvojila veliki broj strateških dokumenata koji imaju za cilj da, između ostalog, poboljšaju i položaj LGBTI osoba, unaprede njihovu bezbednost i omoguće brže pristupanje Srbije Evropskoj uniji.²² Međutim, kada je u pitanju realizacija akcionih planova, Koalicija *PrEUgovor* u izveštajima navodi da se mere za poglavlja 23 i 24 ne realizuju, dok za one koje su realizovane nema jasnih i čvrstih dokaza da su dovele do očekivanih promena.²³

U sličnom svetlu je *Labris* pratio sprovođenje Akcionog plana za primenu strategije prevencije i zaštite od diskriminacije 2014–2018.²⁴ Prikupljeni podaci od resornih institucija pokazuju da su LGBTI teme marginalizovane u opštoj antidiskriminatornoj politici.²⁵ Takođe, rezultati istraživanja navode da se mere i aktivnosti ne sprovode u rokovima. Tako je, na primer, Kancelarija za ljudska i manjinska prava kasnila u

20 Podatak izneo Goran Miletić, programski direktor u *Civil Rights Defenders* i jedan od organizatora Parade ponosa u Beogradu, u intervjuu 10. februara 2017. godine.

21 Analitički izveštaj o nedostacima i pravnim prazninama u implementaciji postojećih politika antidiskriminacije, prevencije nasilja, zločina i govora iz mržnje prema LGBTI osobama, (Yucom – Komitet pravnika za ljudska prava, Beograd: 2016.)

22 Strategija policije u zajednici i Akcioni plan za sprovođenje Strategije policije u zajednici, Akcioni plan za Poglavlje 23, Strategija protiv diskriminacije sa Akcionim planom, Akcioni plan za saradnju policije sa seksualno različitim osobama.

23 Izveštaj Koalicije *PrEUgovor* o napretku Srbije u pregovaračkim poglavljima 23 i 24 dostupan ovde: <http://preugovor.org/Izvestaji/1357/Izvestaj-koalicije-prEUgovor-o-napretku-Srbije-u.shtml>

24 Akcioni plan za primenu strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018.

Dostupan na: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/akcioni_plan_-_srpski.pdf

25 *Dugina Senka nad Srbijom*, (Labris, Beograd: 2016, str. 11)

realizaciji projekata sa LGBTI tematikom pa predviđene aktivnosti nisu realizovane.²⁶ Ipak, pozitivna činjenica se ogleda u tome da je formiran Savet za praćenje Akcionog plana u čijem sastavu se nalaze predstavnici OCD, što pruža mogućnost da se prati njegovo sprovođenje. Na taj način se ne ukazuje samo na mere koje nisu realizovane, nego i na potrebu da se revidiraju one mere koje nisu imale efekta.²⁷

Nedovoljan fokus modela policije u zajednici na marginalizovane grupe

Model policije u zajednici datira još od 2002. godine,²⁸ ali njegovo sprovođenje u Srbiji nije zaživelo u potpunosti. Ovaj koncept se prvenstveno bazira na bliskom radu sa građanima i analiziranju njihovih bezbednosnih problema u cilju preventivnog delovanja. Međutim, on ne prepoznaje konkretne potrebe marginalizovanih društvenih grupa i ne bazira se na analiziranju bezbednosnih rizika sa kojima se oni susreću.

Model policije u zajednici želi da ohrabri građane/ke da se obraćaju policiji u raznim situacijama, a ne samo kada im direktno treba pomoć i zaštita. Na taj način se gradi bliska saradnja i obezbeđuje međusobno poverenje između lokalne zajednice i policije. Akcioni plan za primenu strategije policije u zajednici za 2015. i 2016.²⁹ godinu je obuhvatao mere koje se odnose na ranjive grupe, kao i izveštavanje o postignutom napretku nakon njegovog isteka. Ipak, on se direktno ne fokusira na LGBTI zajednicu i ne konkretizuje njihove bezbednosne probleme, te stoga i ne obuhvata praktične mere za unapređenje njihove sigurnosti. U okviru strateškog cilja „Posvećenost poštovanju etičkih principa i različitosti” postoje aktivnosti kojima je obuhvaćen „rad policije uz uvažavanje različitosti”. U okviru toga predviđeni su zadaci koji se odnose na „obuku policijskih službenika o etičkim stavovima i veštinama komunikacije od značaja za uvažavanje i poštovanje različitosti građana/ki i nacionalnih manjina i osetljivih grupa”. Za realizaciju aktivnosti nisu postojali jasni rokovi jer je plan podrazumevao kontinuiranost u njihovom ispunjavanju. U delu koji se odnosi na rad policije uz uvažavanje različitosti, nisu predviđena finansijska sredstva, a ne postoje ni kvalitativni i kvantitativni pokazatelji realizacije aktivnosti.³⁰ Takođe, ne postoje saznanja o evaluaciji postignutog napretka u sprovođenju rada policije u zajednici, kao ni indicije o eventualnom planiranju izrade novog plana za naredni period.

26 Ibid. str. 36

27 Ibid. str. 36

28 Dičić Kostić N, *Policija i ranjive grupe, Zbirka predloga praktične politike za reformu policije*, (OSCE, Beograd: 2013.) <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2009/01/Zbirka-predloga-prakti-%C3%ACne-politike-za-reformu-policije-br-8.pdf>

29 Akcioni plan za primenu strategije policije u zajednici za 2015. i 2016. godinu, (Vlada Republike Srbije, jul 2015.)

30 Ibid. str. 12

OCD kao glavni finansijeri edukativnih aktivnosti u policiji

Četvrti izveštaj o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23 taksativno navodi sve aktivnosti koje je MUP sproveo u skladu sa predviđenim ciljevima (Tabela 1).³¹ One se mogu podeliti u nekoliko grupa: sastanci, tribine, treninzi na kojima su učestvovali pripadnici policije kao izlagači ili kao direktni učesnici edukativnih sadržaja.

Većina edukativnih aktivnosti realizovana je oko jednog događaja (Parade ponosa), što može biti indikator da se one sprovode ad hoc, kako bi se tretirale kao završene u Akcionom planu za Poglavlje 23, pa se postavlja pitanje stvarne političke promene odnosa Ministarstva prema LGBTI tematici. Dodatno, uočljivo je i da su sve ove aktivnosti inicirane od strane LGBTI organizacija u okviru implementacije raznih projekata. S jedne strane, dobro je što se aktivnosti koje se tiču policije organizuju u saradnji sa LGBTI organizacijama, ali je primetno da izostaje inicijativa MUP-a u organizaciji sadržaja sa LGBTI tematikom. Naime, stiče se utisak da civilni sektor sprovodi zadatke umesto Ministarstva³² i da nedostaje jasna spremnost institucija da poboljšaju bezbednosnu sliku i smanje diskriminaciju nad LGBTI zajednicom. Na primer, Ministarstvo u svom godišnjem programu stručnog usavršavanja policijskih službenika/ca nema temu koja se tiče isključivo njihove senzibilizacije u pogledu prava LGBTI osoba. Ne postoje ni edukacije za pripadnike/ce policije o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i MUP su sproveli seriju seminara za policijske službenike i službenice na temu prepoznavanja i reagovanja na diskriminaciju. Uprkos tome, na ovakvim seminarima se diskriminacija LGBTI osoba spominje i obrađuje zajedno sa diskriminacijom svih drugih društvenih grupa. Tema diskriminacije osoba drugačije seksualne orijentacije je kompleksna te joj je potrebno posvetiti posebnu pažnju.³³

S druge strane, MUP nema dovoljno finansijskih mogućnosti, kao ni kapaciteta, da realizuje događaje koji će se fokusirati isključivo na LGBTI tematiku. Zbog toga su organizacije civilnog društva jedan od glavnih organizatora i finansijera edukativnih aktivnosti jer one preko projekata uspevaju da omoguće sredstva za njihovu realizaciju. Na taj način je Ministarstvu omogućeno da bira teme koje će obrađivati preko godine, a koje se tiču LGBTI tematike, i organizacije sa kojima će da sarađuje.³⁴

Tabela 1. Sprovedene aktivnosti u 2016. godini³⁵

31 Izveštaj 4/2016 o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23, decembar 2016. Izveštaj je dostupan na: <http://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>

32 Podatak iznela Jovanka Todorović, predstavnica LGBTI organizacije *Gejten* iz Beograda, u intervjuu 1. decembra 2016. godine.

33 Podatak iznela Jelena Vasiljević, predstavnica LGBTI organizacije *Labris* iz Beograda, u intervjuu 12. januara 2017. godine.

34 Podatak izneo Vladimir Stojanov, načelnik Odeljenja za organizaciju, prevenciju i rad policije, u intervjuu 27. marta 2017. godine.

35 Izveštaj 4/2016 o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23, decembar 2016. Izveštaj je dostupan na: <http://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>

Aktivnosti	Datum
▶ Održane četiri tribine u četiri različita grada „Rad i saradnja policije sa LGBTI zajednicom” u organizaciji <i>Labris-a</i>	Februar 2016.
▶ Oficiru za vezu sa LGBTI zajednicom uručena nagrada <i>Duga</i> povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije	Maj 2016.
▶ U organizaciji regionalne organizacije <i>ERA</i> održana tribina „Biti LGBTI u Srbiji” na kojoj su učestvovali predstavnici MUP-a	24. jun 2016.
▶ Oficiri za vezu učestvovali u konferenciji pod nazivom <i>Prva svetska LGBTI konferencija posvećena snagama bezbednosti i pravosuđu</i>	Od 2. do 7. avgusta 2016.
▶ Zajednička sednica Odbora za ljudska i manjinska prava i Odbora za evropske integracije Narodne skupštine Republike Srbije	9. septembar 2016.
▶ Oficiri za vezu s LGBTI zajednicom učestvovali u svečanom otvaranju <i>Nedelje ponosa 2016</i>	12. septembar 2016.
▶ Predstavnici MUP-a učestvovali u diskusiji o Zakonu o rodnom identitetu u organizaciji <i>Gejten – LGBTI, Belgrade Pride</i> i <i>Civil Rights Defenders</i>	15. septembar 2016.
▶ Održani sastanci sa predstavnicima Parade ponosa	Septembar 2016.
▶ Održana Parada ponosa i Trans parada	18. septembar 2016.
▶ Održano 14 dvodnevni treninga <i>Zajedno do unapređenog položaja LGBTI osoba u Srbiji</i> u sedam gradova u organizaciji <i>Labris-a</i> i <i>Atine</i>	Oktobar i novembar 2016.
▶ U organizaciji Asocijacije <i>Duga</i> održano deset okruglih stolova na temu <i>SOS LGBTI</i> linija – promocija koncepta dobre prakse saradnje policije i organizacija civilnog društva	Novembar 2016.
▶ Priručnik za rad sa LGBTI zajednicom	Decembar 2016.

LGBTI inkluzivan trening za sve zaposlene u policiji u Torontu

Policija u Torontu je odlučila da razvije i implementira LGBTI inkluzivan trening za sve zaposlene u policiji nakon uspostavljanja mehanizma za pritužbe na rad policije. Trening za sve zaposlene je razvijen u saradnji i uz konsultacije sa LGBTI zajednicom. Ciljevi ovog treninga su bolje razumevanje problematike i bezbednosnih izazova sa kojima se LGBTI osobe suočavaju, sa posebnim fokusom na transrodne osobe, jasnije vladanje terminologijom, kao i generalni rad na predrasudama o LGBTI populaciji i razvijanju tolerancije.³⁶

36 Kyle Kirkup, *Best practices in policing and LGBTIQ communities in Ontario*, (Ontario Association of Chiefs of police, Ontario: 2013.)

Priručnik za rad policije sa LGBTI osobama donesen bez uključivanja šireg kruga zainteresovanih

Priručnik za rad policije sa LGBTI populacijom je predviđen Akcionim planom za saradnju policije sa seksualno različitim osobama iz 2014. godine i kreiran kako bi pružio detaljna uputstva pripadnicima/cama policije u postupanju sa LGBTI populacijom. On je od izuzetnog značaja za senzibilizaciju policijskih službenika/ca i treba da dopre do što većeg broja zaposlenih u MUP-u. Priručnik je veoma informativan i obrađuje teme koje su važne kako bi policajci/ke što bolje razumeli LGBTI tematiku. Međutim, neki ključni delovi za postupanje u slučajevima nasilja u priručniku nedostaju ili su slabo obrađeni. Na primer, zločin iz mržnje koji je definisan članom 54a Krivičnog zakonika Republike Srbije je obrađen samo u četiri paragrafa. Izostavljene su i neke od tema, na primer: porodično i partnersko nasilje sa kojima se LGBTI osobe suočavaju, položaj LGBTI osoba u policiji, kao i postupak evidentiranja nasilja, koji je od presudnog značaja za policijski rad i dalji proces postupka. Priručnik je štampan u 1.000 primeraka i predviđeno je da bude podeljen svim policijskim upravama u Srbiji. Rok za upoznavanje sa sadržajem Priručnika za policijske službenike/ce bio je 1. april 2017. godine. Nakon toga je predviđen interni izveštaj koji će izraditi Odeljenje za rad policije u zajednici.³⁷

U vezi sa kreiranjem ovog Priručnika nije bilo javne rasprave, što i nije obavezno, ali bi uključivanje šireg kruga zainteresovanih sigurno poboljšalo njegov kvalitet i primenljivost. To znači da javnost nije imala uvid u sadržinu priručnika, kao ni mogućnost dostavljanja komentara radi unapređenja teksta. Pored toga, rok za realizaciju ove aktivnosti je odlagan tako da je priručnik štampan sa zakašnjenjem. Sve ovo ukazuje na to da Priručniku kao vodiču u postupanju policije prema LGBTI osobama nije data odgovarajuća važnost, te se postavlja pitanje njegove stvarne primene u policijskoj praksi.

Oficiri za vezu sa LGBTI zajednicom – pozitivan korak u policiji

Jedna od velikih novina i pozitivan pomak u postupanju policije prema LGBTI osobama je uspostavljanje institucije oficira za vezu sa LGBTI osobama u MUP-u. Oficiri za vezu su predviđeni Akcionim planom za Poglavlje 23 kao poseban mehanizam za komunikaciju sa pripadnicima/cama marginalizovanih kategorija društva. Drugim rečima, oficiri su „tačke kontakta” za socijalno ugrožene grupe (žene – žrtve nasilja u

37 Podatak izneo Aleksandar Stojmenović, oficir za vezu sa LGBTI zajednicom, u intervjuu 27. marta 2017. godine.

porodici i partnerskih odnosa, LGBTI osobe i druge ugrožene grupe).³⁸ U Srbiji je imenovano ukupno sedam oficira za vezu. Osim nacionalnog oficira za vezu, u Beogradu postoje još dva, kao i u Novom Sadu, dok je po jedan oficir postavljen u Nišu i Kragujevcu. Dodatno je najavljeno imenovanje još dve oficirke u Novom Sadu i Beogradu. Istraživanja³⁹ potvrđuju da će žena češće prijaviti nasilje policajki nego policajcu. S obzirom na to, ovo je veoma dobra vest za lezbejsku zajednicu jer se veruje da će se na taj način uspostaviti čvršća veza sa policijom te da će to omogućiti da lezbejke više prijavljuju nasilje policiji.⁴⁰

Postoje određene nedoumice kada su nadležnosti i zaduženja oficira za vezu u pitanju. Naime, oficiri za vezu ne postoje zvanično u sistematizaciji radnih mesta u MUP-u. Zadaci i zaduženja oficira su pridodati poslovima rada policije u zajednici. Oficiri za vezu obavljaju aktivnosti koje se tiču ne samo LGBTI osoba nego i svih drugih ranjivih grupa, kao što su Romi, žene i nacionalne manjine. Iako ovo radno mesto ne postoji formalno u MUP-u, oficiri za vezu navode da su zaduženja i zadaci jasno definisani. Osnovni zadatak oficira za vezu je uspostavljanje bliske saradnje i kontakata sa LGBTI organizacijama i zajednicom kao odgovor na bezbednosne probleme sa kojima se ove grupe suočavaju. Predstavnici OCD imaju mogućnost da kontaktiraju sa nacionalnim oficirom u bilo koje doba dana ukoliko se nađu na mestu gde se dešava nasilje ili ukoliko smatraju da je potrebna dodatna zaštita LGBTI osoba. U Priručniku za rad policije sa LGBTI populacijom je definisano da oficiri za vezu sarađuju sa drugim službama u MUP-u u cilju razmene informacija, kao i da oni podržavaju i savetuju druge policijske službenike u područnim policijskim upravama u kojima oficiri ne postoje. U Priručniku je još navedeno da oficiri za vezu „aktivno učestvuju u procesima prevencije nasilja i zločina iz mržnje”, kao i da pomažu kolegama u prepoznavanju različitih prekršaja i krivičnih dela izvršenih na štetu LGBTI osoba.⁴¹

Geografska raspoređenost oficira po policijskim upravama stvara nejasnoću u vezi sa njihovim angažmanom. Ako je jedna od osnovnih uloga oficira za vezu uspostavljanje saradnje sa LGBTI organizacijama, postavlja se pitanje zašto je onda oficir za vezu postavljen u Kragujevcu, gde ne postoji organizacija koja se bavi LGBTI pravima, dok u Šapcu, u kojem postoji LGBTI organizacija, nije postavljen nijedan oficir. Zato je opravdan utisak da se njihova raspoređenost po policijskim upravama radila nasumično.

Trenutno je najvažnije da se obezbedi adekvatna edukacija oficira za vezu zbog potrebe da oni na što senzitivniji i responzivniji način odgovore na bezbednosne potrebe LGBTI zajednice. Neophodan je određen nivo znanja i otvorenosti za poštovanje različitosti. Trenutna situacija u MUP-u nam govori da su oficiriza vezu prošli kroz jednokratnu obuku u organizaciji *Labris* kada su prisustvovali konferenciji pod nazivom „Prva svetska LGBTI konferencija posvećena snagama bezbednosti i pravosuđu”.⁴² Dodatna

38 Akcioni plan Mera (3.6.1.22).

39 Cassidy Michael, Nicholl Caroline G, Ross Carmen R, Lonsway Kimberly A, *The Victims' View: Domestic Violence and Police Response*, (Paper presented to the World Congress of Criminology, Societe Internationale de Criminologie, August: 2003.)

40 Podatak iznela Jelena Vasiljević, predstavnica LGBTI organizacije *Labris* iz Beograda, u intervjuu 12. januara 2017. godine.

41 *Priručnik za rad policije sa LGBTI populacijom*, (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Beograd: 2016.)

42 Izveštaj 4/2016 o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23, decembar 2016. Izveštaj dostupan na: <http://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>

Priručnik za postupanje oficira za vezu sa LGBTI populacijom u Velikoj Britaniji⁴³

Priručnik za rad oficira za vezu sa LGBTI populacijom u Metropolitan policiji je zamišljen kao vodič za postupanje svim oficirima za vezu sa LGBTI populacijom. Britanska policija smatra da oficiri za vezu sa LGBTI populacijom igraju fundamentalnu ulogu u tome kako Metropolitan policija štiti njihova prava i obezbeđuje zaštitu. U njemu se jasno definišu zadaci i aktivnosti ovih oficira. Naime, oni su prvi obavešteni o zločinima iz mržnje prema LGBTI osobama i učestvuju u istražnom postupku. To ne znači da obavljaju inspektorsku ulogu, ali su upućeni u ceo postupak i podržavaju ga tako što svojim znanjem, kontaktima i senzibilnošću za LGBTI tematiku mogu da usmere proces postupka. Zanimljivo je da se pored opisa posla, zadataka i aktivnosti priručnik bavi i drugim važnim aspektima posla oficira za vezu: promovisanjem uloge oficira, obezbeđivanjem mesta i lokala gde se skuplja LGBTI zajednica, bezbednošću na internetu i na putovanjima, evidentiranjem i prijavljivanjem zločina iz homofobije i transfobije.

43 *LGBTI Liaison Officer's Manual of Guidance*, (Metropolitan police). Vodič dostupan na: http://www.gay-police.eu/files/5714/1616/7272/LGBTI_Liaison_Officer_UK_manual.pdf

i kontinuirana edukacija oficira nije sprovedena i ne postoje uputstva, kao ni priručnici za rad oficira za vezu. Pored edukacije oficira za vezu, potrebna je i njihova promocija kako unutar MUP-a tako i u lokalnoj zajednici. Pitanje vidljivosti je upitno jer trenutno ne postoji kampanja za njihovo promovisanje, što posledično dovodi do toga da pripadnici LGBTI organizacija ne znaju za postojanje ove institucije.⁴⁴

Položaj LGBTI osoba zaposlenih u policiji nije prioritet

Istraživanja potvrđuju da su LGBTI osobe zadovoljnije poslom koji obavljaju ukoliko njihovo okruženje zna za njihovu seksualnu orijentaciju.⁴⁵ Slično tome, pretpostavlja se da će LGBTI osobe zaposlene u policiji koje se autuju u policijskom okruženju, biti ne samo zadovoljnije svojim poslom nego i da će ga bolje obavljati. Imajući u vidu da je jedna od karakteristika policijske kulture mačizam,⁴⁶ javno iznošenje drugačije seksualne orijentacije može izazvati različite reakcije kod pripadnika/ca policije.

Aleksandar Stojmenović, nacionalni oficir za vezu sa LGBTI zajednicom, prva je javno deklarisan gej osoba u policiji. Za njegovu seksualnu orijentaciju javnost je saznala nakon što mu je dodeljena nagrada *Duga*, koju već četvrtu godinu za redom dodeljuje *Gej strejt alijansa* pojedincima/kama zaslužnim doprinos poboljšanju položaja LGBTI osoba tokom te godine. Njemu je nagrada pripala ne samo zato što je dobro obavljao svoj posao i zbližio se sa zajednicom, nego i zato što je imao hrabrosti da javno istupi i deklarise se kao gej. To je značajno zato što se, između ostalog, na taj način šalje poruka da su pripadnici LGBTI zajednice dobrodošli u policiji, kao i da mogu da veruju policiji. Međutim, nakon tog događaja u policiji nije bilo drugih primera javno deklarisanih LGBTI osoba.⁴⁷

Istaknutost Stojmenovića je pozitivan pomak za LGBTI zajednicu jer jasno pokazuje da osobe drugačije seksualne orijentacije mogu da budu policijski službenici/ce. Iako se pretpostavlja da se generalne predrasude

44 Radoman i dr, *Kako reforma sektora bezbednosti utiče na ljudsku bezbednost u Srbiji: ponovna procena uticaja reforme sektora bezbednosti na LGBTI populaciju*, (Centar za istraživanje javnih politika, Beograd: 2016.)

45 Drydakis N, *Effect of Sexual Orientation on Job Satisfaction: Evidence from Greece*, Discussion Paper No. 8045 (Anglia Ruskin University and IZA, Bonn: 2014.)

46 Posedovanje određenih karakteristika koje se definišu isključivo kao muške: fizička snaga, dominantnost, odlučnost, autoritarnost.

47 Podatak izneo Aleksandar Stojmenović, oficir za vezu sa LGBTI zajednicom, u intervjuu 27. marta 2017.

Mapiranje LGBTI osoba u policiji

U policijskoj upravi u Stafordu 2001. godine sprovedena je po prvi put anonimna anketa među zaposlenima u cilju mapiranja broja pripadnika/ca LGBTI zajednice, kao i ispitivanja njihovih stavova u vezi sa politikama ljudskih resursa, odnosno unapređenjem njihovog položaja. Na osnovu ove ankete, napravljene su preporuke na nivou čitave policijske uprave koje su ušle u strategije ljudskih resursa i akcione planove. Ne samo da je to bio način da se poveća vidljivost LGBTI osoba u policiji, nego je postignuto da svi zaposleni shvate i važnost LGBTI tematike u policijskom poslu i prevenciji kriminaliteta.

koje postoje prema LGBTI osobama u Srbiji⁴⁸ uvek preslikaju i na policiju, Aleksandar Stojmenović nije imao većih problema na svom radnom mestu zbog svoje seksualne orijentacije jer su ga kolege u sedištu MUP-a dobro prihvatile. Jedini primeri koji bi mogli da ukazuju na netrpeljivost od strane kolega su komentari da ga je njegova seksualna orijentacija stavila u povlašćeni položaj pa su mu zbog toga omogućeni bolji uslovi i češća putovanja u odnosu na druge zaposlene u MUP-u.⁴⁹ Međutim, ne postoje saznanja koja bi ukazala kakav je stvarni položaj LGBTI osoba u policiji, koliko su one diskriminisane na radnom mestu i do koje mere trpe verbalno nasilje i omalovažavanje. Takođe je upitno da li su se stekli uslovi da se i drugi pripadnici/ce MUP-a javno autuju, te koje bi posledice mogli/le da pretrpe nakon toga. Ovo je posebno važno kada se ima u vidu istraživanje koje je ispitivalo socijalnu distancu zaposlenih u policiji prema raznim društvenim grupama. Naime, podaci pokazuju da policijski službenici najviše predrasuda izražavaju prema pripadnicima LGBTI populacije i Romima. Čak 40% ispitanih policijskih službenika je izjavilo da ne bi volelo da im pripadnik/ca LGBTI populacije bude kolega/nica na poslu.⁵⁰

U Ministarstvu unutrašnjih poslova ne postoje procedure na osnovu kojih se definiše, reguliše ili razmatra položaj LGBTI osoba. U prilog tome govori i novi Zakon o policiji.⁵¹ Tačnije, članom 5 novi Zakon o sprečavanju diskriminacije zabranjuje zaposlenima u policiji i MUP-u da vrše diskriminaciju na osnovu pola, roda i rodnog identiteta. Međutim, zakon ne sadrži odredbu o zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, što ostavlja prostor za potencijalno postupanje koje nije u skladu sa demokratskim radom policije.

Iako ne postoje procedure koje u fokus stavljaju položaj LGBTI osoba u policiji, kao i postupanje prema njima, postoje indicije da će u policiji da se oformi LGBTI mreža policajaca. Na taj bi način MUP Srbije postao deo Evropske mreže gej policajaca. Zanimljivo je da ova mreža ne bi okupljala samo osobe drugačije seksualne orijentacije jer je broj autovanih LGBTI osoba u MUP-u zanemarljiv, nego sve policijske službenike/ce zainteresovane za unapređenje statusa LGBTI lica u policiji.⁵² Stoga se postavlja pitanje delotvornosti ove mreže jer se čini da je njeno formiranje preuranjeno. Pre njenog formiranja potrebno je izradom procedura i protokola, kojima bi se obezbedila nulta tolerancija na homofobiju i transfobiju među zaposlenim pripadnicima/cama u policiji, stvoriti uslove za njen nastanak.

48 Istraživanje *Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji* realizovao je CeSID na reprezentativnom uzorku od 1.200 građana i građanki, a sprovedeno je u periodu između 21. i 28. novembra 2013. godine na teritoriji Republike Srbije, bez Kosova i Metohije. Izvor: Izveštaj *Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji*, (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd: 2013.)

49 Podatak izneo Aleksandar Stojmenović, oficir za vezu sa LGBTI zajednicom, u intervjuu 27. marta 2017. godine.

50 Zekavica R., *Suzbijanje diskriminacije u Srbiji s posebnim osvrtom na ulogu i doprinos Ministarstva unutrašnjih poslova u RS*, (Kancelarija za ljudska i manjinska prava, Beograd: 2014.)

51 Zakon o policiji (Sl. glasnik RS, br. 6/2016).

52 Podatak izneo Aleksandar Stojmenović, oficir za vezu sa LGBTI zajednicom, u intervjuu 27. marta 2017. godine.

Mreža za poboljšanje položaja LGBTI osoba unutar policije

Policijska uprava u Hempširu u Engleskoj je 2003. godine oformila mrežu za podršku lezbejkama, gejevima, biseksualcima i trans osobama unutar policije. Ova mreža broji preko 170 članova i članica sa ciljem da im omogući sve relevantne informacije, kao i podršku u radu. Članstvo obuhvata i posebnu poverljivu mejling listu svih članova/ca policijske uprave koji nisu voljni da javno otkriju svoju drugačiju seksualnu orijentaciju. Na ovaj način poverljiva lista im omogućava da imaju pristup informacijama i podršku bez otkrivanja svoje seksualne orijentacije. Mreža organizuje veliki broj društvenih događaja tokom godine, uključujući i događaje koji se odnose na osobe biseksualne orijentacije, kao i godišnje piknike za one koji imaju decu. Ona u svom mandatu ima zadatak da razmotri politike i procedure unutar policije i njihov uticaj na LGBTI populaciju. To obuhvata reviziju Strategije za suzbijanje zločina iz mržnje, kao i regulativu koja se tiče materinstva. Mreža takođe podržava i promoviše rad oficira za vezu sa LGBTI zajednicom unutar policije. U sklopu politika različitosti održana je konferencija za policijske rukovodioce u cilju njihovog osnaživanja za stvaranje što pozitivnije atmosfere za LGBTI osobe u policiji. Jedna od sesija na konferenciji bile su „žive priče” lezbejki i gejeva koji su pričali o svojim iskustvima u policijskom radu.⁵³

53 Alice Ashworth, *Protecting lesbian, gay and bisexual people: a practical guide for police forces*, (Stonewall) Dostupno na: https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/police_guide_web_final.pdf

Pad kvaliteta komunikacije LGBTI zajednice i policije

Dobra komunikacija sa građanima u izgradnji partnerskih odnosa je vidljiva na primeru nacionalnog oficira za vezu sa LGBTI zajednicom. Naime, predstavnici LGBTI organizacija navode da je u Beogradu komunikacija sa oficirom za vezu sa LGBTI osobama na zadovoljavajućem nivou. Na primer, oni mogu slobodno da se obrate nacionalnom oficiru za vezu koji će na njihove zahteve odgovoriti putem mejla ili telefona. Takođe, pohvalno je to što je policija pokazala proaktivnost u obezbeđivanju javnih skupova i aktivnoj komunikaciji sa njihovim organizatorima kako bi dobila blagovremene informacije o potencijalnim opasnostima. To je posebno vidljivo u organizaciji Parade ponosa, gde je policija pokazala visok stepen profesionalnosti.⁵⁴

Međutim, ukoliko se šalju upiti sa zahtevima za konsultacije sa predstavnicima MUP-a, a da to nisu oficiri za vezu sa LGBTI nego drugi policijski službenici, ti pozivi moraju da prođu određenu proceduru preko kabineta ministra policije i često se dešava da oni ne naiđu na odobrenje. Tako je udruženje *Da se zna!* uputilo molbu za sastanke sa predstavnicima policije različitog nivoa, međutim, i nakon 5 meseci, MUP nije poslao odgovor na upit. Kada su u pitanju informacije od javnog značaja, ministarstvu je potrebno mnogo više vremena od zakonski predviđenog roka od 15 dana. Dodatno, MUP nije odgovorio na pitanja koja im je udruženje *Da se zna!* prosledilo. Od ukupno 20 pitanja, policija je odgovorila na samo dva. Ostala pitanja ostala su bez odgovora. Zato je opravdano sumnjati u efikasnost i volju ministarstva da uspostavi i održava komunikaciju sa LGBTI zajednicom u cilju povećanja poverenja i poboljšanja njihove bezbednosti.

Nedovoljna transparentnost rada policije

Transparentnost u radu policije podrazumeva da ona donosi mere i ciljeve u skladu sa zakonom, konsultuje se sa zajednicom i obaveštava građane u vezi sa njihovim ispunjenjem. Transparentnost povećava zadovoljstvo radom policije⁵⁵ te je ona od posebnog značaja u izgradnji odnosa sa zajednicom. Kada je u pitanju rad policije sa LGBTI osobama, javnost u ovom domenu nema puno informacija, a dostupnost podataka na sajtu MUP-a nije na zadovoljavajućem nivou.

54 Podatak izneo Goran Miletić, programski direktor u *Civil Rights Defenders*, u intervjuu 10. februara 2017. godine.

55 Đan A, Klisarić M, *Odnos policije i žrtava kriminaliteta: analiza procesa i nivoa zadovoljstva radom policije*, (Temida, Beograd: mart 2014, str. 113–13)

Društvene mreže kao virtuelni alat za povezivanje policije sa LGBTI zajednicom

Prisutnost policije na Twitteru ili Facebooku je dobra strategija razvijanja boljih odnosa sa lokalnom zajednicom. Društvene mreže mogu biti odličan način da policija promoviše svoje aktivnosti ili da pribavi neke informacije koje su značajne za njihov rad. U Americi, na primer, postoji više od 2.800 policijskih uprava koje imaju svoje aktivne naloge na društvenim mrežama⁵⁶. Policijske uprave koje neguju ovakvu praksu poseduju naloge na društvenim mrežama koji su posebno specifikovani za oficire za vezu sa LGBTI zajednicom, kao i naloge LGBTI mreže unutar policije. Na taj način se uspostavlja bolja komunikacija policije i LGBTI zajednice što može da ima pozitivan efekat u povećanju poverenja LGBTI osoba u policiju.

56 Velebit V, *New Way to Reconnect Police and Citizens*.

Dostupno na: <http://pointpulse.net/magazine/new-way-reconnect-police-citizens/>, 13. januar 2017.

Iako je Poverenik za informacije od javnog značaja već drugi put dodelio nagradu MUP-u za najbolji informator o radu,⁵⁷ još uvek ne postoji sistematičnost u prikazivanju dostignuća rada policije. Objavljivanje izveštaja o statističkim informacijama o rezultatima rada radi se nasumično i oni ne obuhvataju specifične informacije u vezi sa bezbednosnim problemima marginalizovanih grupa u koje spadaju i LGBTI osobe. Zbog problematike evidentiranja slučajeva nasilja motivisanih homofobijom i transfobijom, ne postoje podaci koji bi javnosti ukazali na rasprostranjenost ovih krivičnih dela, kao ni na rezultate rada policije kada su oni u pitanju.

Objavljivanje dokumenata o planovima rada policije radi poboljšanja bezbednosti osoba drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta je izostalo. Naime, Akcioni plan za unapređenje rada i saradnje policije sa predstavnicima i udruženjima seksualno različitih osoba iz 2014. godine je nedostupan javnosti. S obzirom na to nemoguće je pratiti sprovođenje aktivnosti policije, niti i ispunjenje mera koje stoje u planu. Dodatno, Priručnik policije za postupanje sa LGBTI osobama takođe nije dostupan na sajtu MUP-a, pa tako nije moguće doći do informacija o oficirima za vezu u policijskim upravama i niti do njihovih kontakata.

Iako jedan od strateških ciljeva MUP-a obuhvata unapređenje rada policije u zajednici i posvećenost poštovanju principa različitosti,⁵⁸ na sajtu MUP-a LGBTI tematika nije vidljiva. Ne postoje kontakti oficira za vezu, kao ni informacije o radu policije kada je u pitanju zločin motivisan homofobijom i transfobijom.

Poboljšati evidenciju i prijavljivanje zločina motivisanih homofobijom i transfobijom

Prvi korak ka sprečavanju zločina motivisanih homofobijom i transfobijom predstavlja pravovremeno i efikasno evidentiranje ovakvih slučajeva. Tačni i sveobuhvatni podaci o krivičnim delima, a pogotovu onih zasnovanih na predrasudama prema LGBTI populaciji, daju jasan smer u sprovođenju istrage, te omogućavaju policiji da proaktivno reaguje radi suzbijanja ovakvih dela. Efikasno evidentiranje vodi ka boljem razumevanju kriminaliteta i predstavlja indikator ranjivosti LGBTI osoba. Međutim, često se dešava da slučajevi zločina motivisanih homofobijom i transfobijom ostanu neevidentirani.

57 Godišnji izveštaj Poverenika za 2015. godinu, (Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Beograd: 2016.)
58 Prioriteti MUP-a dostupni na: <http://bit.ly/2sn754m>, 10. 2. 2017.

Neki od razloga zbog kojih dolazi do neevidentiranja zločina motivisanih homofobijom i transfobijom u Srbiji su sledeći:

1. Žrtve ne prijavljuju krivična dela počinjena iz homofobije i transfobije;
2. Policija nema dobar mehanizam evidencije;
3. Policijski službenici i službenice su nesenzibilisani te nisu u stanju da uoče znake koji pokazuju da se radi o zločinu iz homofobije i transfobije. Stoga se motivi zločina ne evidentiraju u policijskim zapisnicima.

MUP Srbije je za potrebe istraživanja dostavio statistiku o prijavljenim napadima na pripadnike/ce LGBTI populacije u periodu od 2012. do 2015. godine (Tabela 2). Podaci pokazuju da je ukupno bilo 40 prijavljenih krivičnih dela, i to: nasilničko ponašanje, teška telesna povreda, nedozvoljene polne radnje, ugrožavanje sigurnosti, silovanje, uvreda, ucena, iznuda, razbojništvo, ugrožavanje opasnim oruđem u tuči, protivpravno lišavanje slobode.⁵⁹ Mnogo je više oštećenih muškaraca nego žena, s tim da do 2015. godine čak nijedna žena nije bila identifikovana kao žrtva homofobičnog napada. Kada je geografska raspoređenost prijavljenih slučajeva u pitanju, primetno je da se više dela prijavljuje u većim gradovima. Poređenja radi, u Švedskoj broj prijavljenih krivičnih dela sa motivom homofobije i transfobije za jednu godinu (2015) je iznosio 433.⁶⁰ Stoga ove brojke treba uzeti sa rezervom jer i predstavnici OCD tvrde da postoji siva statistika zločina motivisanih homofobijom i transfobijom, te da se prijavi samo 10% od ukupnog broja slučajeva.⁶¹

Tabela 2. Broj napada na pripadnike/ce LGBTI populacije u periodu 2012–2015. godine

Broj prijavljenih fizičkih napada na LGBTI osobe	Broj prijavljenih verbalnih napada na LGBTI osobe	Broj identifikovanih izvršilaca	Polna struktura oštećenih		Broj događaja za koje su dostavljeni izveštaji nadležnom tužilaštvu
			M	Ž	
40	50	20	51	9	28

59 Odgovor MUP-a na upitnik *Da se zna!*, 24. mart 2017. godine.
60 Podaci dostupni na: <http://hatecrime.osce.org/sweden>
61 Podatak iznela Jelena Šapić, predstavnica Centra za istraživanje javnih politika iz Beograda, u intervjuu 20. decembra 2017. godine.

Mali broj evidentiranih slučajeva napada na LGBTI osobe govori da u MUP-u postoji problem prijavljivanja nasilja i sistematizacije evidencije zločina iz mržnje, pa tako i onih motivisanih homofobijom i transfobijom. Novim Zakonom o policiji nije uređena oblast obrade podataka o ličnosti i evidencijama koje su u nadležnosti MUP-a. U narednom periodu evidencija krivičnih dela trebalo bi da bude regulisana novim Zakonom o evidencijama, ali ne postoji informacija kada će taj zakon biti donet. Iako MUP vrši internu obradu svih napada na LGBTI preko Odeljenja za analitiku u okviru Sektora za analitiku, telekomunikacije i informacione tehnologije, pristup u prikupljanju i evidentiranju krivičnih dela nije konsolidovan. Problem je što se u policijskim upravama neka dela evidentiraju ručno i ne sistematizuju u jedinstvenu bazu podataka. Pored navedenih razloga, mali broj prijavljenih slučajeva moguće je objasniti i nastojanjem vlasti da se ulepša situacija u Srbiji odsustvom pojave zločina iz mržnje. Kada je član 54a Krivičnog zakona donesen, policija i predstavnici vlasti su tvrdili da se „zajednica preračunala” kada je insistirala na donošenju te odredbe jer postoji jasan „dokaz” da takvih slučajeva nema. Drugim rečima, neevidentiranjem slučajeva zločina iz homofobije i transfobije se stvara lažna slika boljeg položaja LGBTI zajednice.⁶²

Dodatnu poteškoću predstavlja prikupljanje i objavljivanje osetljivih ličnih podataka koji se odnose na žrtvu. Još uvek se primenjuju odredbe prethodnog Zakona o policiji koji pitanje obrade i korišćenja ličnih podataka ne uređuje na pravi način.⁶³ Nejasna uređenost oblasti zaštite podataka o ličnosti stvara ograničenja koja otežavaju evidentiranje drugačije seksualne orijentacije kao osnove za zločin iz mržnje. Naime, smatra se da je seksualna orijentacija osetljiv lični podatak te osoba ne mora da se izjašnjava o njoj,⁶⁴ a za boravlja se da evidencija ključnih podataka o motivima zločina iz mržnje može biti omogućena bez otkrivanja ličnih podataka o učiniocu ili žrtvi. To znači da evidencija treba da se vrši na osnovu motiva zasnovanog na predrasudama prema LGBTI, a ne na osnovu karakteristika žrtve ili učinioca.

Bezbednost različitih kategorija LGBTI osoba u Srbiji i postupanje policije

Postupanje policije u slučajevima nasilja nad LGBTI osobama u Srbiji nije uniformno i u velikoj meri zavisi od ličnih stavova i uverenja policijskih službenika i službenica.⁶⁵ Bezbednosni problemi LGBTI populacije su specifični te oni zahtevaju poseban pristup policajaca i policajki pri njihovom rešavanju.

62 Podatak iznela profesorka dr Zorica Mršević u intervjuu 15. maja 2017. godine.

63 Redovan godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2016. godinu, str. 243

64 Podatak iznela Jelena Vasiljević, predstavnik LGBTI organizacije Labris iz Beograda, u intervjuu 12. januara 2017. godine.

65 Podatak iznela Jelena Šapić, predstavnik Centra za istraživanje javnih politika iz Beograda, u intervjuu 20. decembra 2017. godine.

Evidencija zločina iz mržnje u Nemačkoj

U Nemačkoj se evidentira 14 različitih motiva zločina iz mržnje. Na osnovu standardizovane prijave incidenta policija kvalifikuje i evidentira određeno krivično delo, nakon čega se ova prijava šalje na obradu u centralnu organizacionu jedinicu. Takva statistička analiza se dostavlja centralnoj organizacionoj jedinici koja je zadužena za stratešku analizu krivičnih dela. Naime, na osnovu dobijenih podataka moguće je razvrstati krivična dela po motivu, vrsti krivičnog dela, vrsti oružja, mestu zločina i dr. Ovako obrađeni podaci pružaju dobar uvid u dugoročnije obrasce zločina iz mržnje pa je na osnovu njih moguće pratiti trendove kriminaliteta i time preventivno uticati na njih.⁶⁶

66 Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič, (Misija OEBS-a u Srbiji, Varšava: 2014, str. 37)

Takođe, treba imati u vidu da LGBTI populacija nije monolitna kategorija i da se osobe istopolne seksualne orijentacije i transrodnog identiteta razlikuju po stavovima, političkim uverenjima, ideologijama i afinitetima. Stoga nisu svi pripadnici LGBTI zajednice na isti način izloženi bezbednosnim pretnjama. Njih je takođe potrebno analizirati u odnosu na pol i rod⁶⁷ jer su to dodatni faktori koji utiču na osećaj bezbednosti LGBTI osoba.

Postoji nekoliko faktora koji ugrožavaju bezbednost LGBTI osoba, i to:

- ▶ Rodni identitet ili rodno izražavanje razlikuju se od pola koji im je pripisan po rođenju;
- ▶ Autovanje;
- ▶ Društveni aktivizam.

Tako su, na primer, buć lezbejke ili feminizirani gej muškarci vidljiviji u javnom prostoru i češće predstavljaju mete napada, dok sa druge strane može se tvrditi da su osobe koje se pojavom uklapaju u rodno prihvaćene katagorije bezbednije.⁶⁸ Drugim rečima, ukoliko se pretpostavlja da je neka osoba drugačije seksualne orijentacije, vrlo je verovatno da će ta osoba postati meta napada kako u privatnom tako i u javnom prostoru. Još jedan od faktora koji može da bude okidač za nasilje je „autovanje”, tj. javno iznošenje svog identiteta koji je drugačiji od većinskog. Posebno ugrožena kategorija su trans osobe jer je njihov identitet najvidljiviji i najmanje se uklapa u heteronormativne društvene norme. Trans osobe imaju problem prilikom zapošljavanja što ih često dovodi do seksualnog rada kao jedinog izbora i izvora zarade. Usled toga su trans osobe najizloženije stigmatizaciji i nasilju.⁶⁹

Dodatno ugrožena bezbednost branitelja i braniteljki LGBTI prava

Bezbednost LGBTI branitelja i braniteljki ljudskih prava je posebno ugrožena. Njihova vidljivost, angažovanost i učešće u javnom prostoru (mediji, tribine i javni skupovi) je od izuzetnog značaja, jer je to jedan od načina senzibilizacije društva, kao i afirmacije LGBTI zajednice.⁷⁰ S obzirom na to da se LGBTI aktivisti/kinje svojim delovanjem javno zalažu za unapređenje položaja osoba drugačije seksualne orijentacije

67 Izraz pol označava anatomske strukture, dok se rod odnosi na očekivana, nametnuta ili usvojena društvena ponašanja polova. Rod se najčešće koristi u društvenom i kulturnom kontekstu, čime pravi razliku od biološkog. Diamond, M. (1996). *Sex and Gender are Different: Sexual Identity and Gender Identity are Different, Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(3), str. 61–82.

68 Podatak iznela Jelena Šapić, predstavnica Centra za istraživanje javnih politika iz Beograda, u intervjuu 20. decembra 2017. godine.

69 Đurić M, *Analiza položaja transpolnih osoba u Srbiji u vezi sa ostvarivanjem ličnih i drugih prava, (Gejten – LGBTI, Beograd: 2013.)* Dostupno na: <http://www.transserbia.org/resursi/teorija/528-opis-polo-zaja-transpolnih-osoba-u-srbiji-u-vezi-sa-ostvarivanjem-licnih-i-drugih-prava-milan-djuric>

70 Podatak izneo Boban Stojanović, bivši organizator Parade ponosa koji je dobio azil u Kanadi, u intervjuu 13. marta 2017. godine.

i transrodnog identiteta, oni su najčešće direktne mete napada. Zbog toga je važno da policija razume da aktivizam predstavlja dodatni rizik za njihovu bezbednost.

Primer dobre prakse policije prema aktivistima i aktivistkinjama je obezbeđivanje dodatne zaštite tokom organizovanja Parade ponosa i Nedelje ponosa. Postupanje policije je iz godine u godinu sve bolje i bolje u toku održavanja ovih događaja. Uspostavljeni su veoma dobri odnosi sa inspektorima iz Odeljenja za javni red i mir iz Policijske uprave za grad Beograd. Tako je svake godine pred Paradu ponosa policija ispred sedišta organizatora ovog događaja. Pojačano prisustvo patrole se može primetiti i ispred stanova aktivista koji su u organizaciji Parade.⁷¹ Koliko god ovakve mere zaštite bile dobar pokazatelj toga da policija brine o bezbednosti LGBTI aktivista i aktivistkinja, one utiču na privatnost i poručuju da bezbednost osoba drugačije seksualne orijentacije nije zadovoljavajuća.

„Budite dobri prema njemu, on zna svoja prava”

Sama činjenica da aktivistkinja ili aktivista za LGBTI prava prijavljuje slučaj policiji obično znači da će policija da reaguje mnogo obazrivije i ažurnije nego da nasilje prijavljuje osoba koja se ne bavi pitanjima prava i položaja seksualnih manjina.⁷² Pripadnici policije razumeju da su LGBTI prava veoma važna u njihovom postupanju, te da u situaciji propusta to može da ima posledice na nekoliko nivoa. Ministarstvo može biti kritikovano od strane organizacija za ljudska prava, a to takođe može da utiče na pretpristupne pregovore sa Evropskom unijom, a posebno na ispunjavanje kriterijuma iz Poglavlja 23. Dodatno, neadekvatno postupanje prema LGBTI aktivistima i aktivistkinjama bi izazvalo veliku medijsku pažnju, pa se čini da policijska služba želi to da izbegne. Zato se pretpostavlja da ih policija u svom ophođenju prema njima dobronamerno savetuje da „ne dižu buku u javnosti i da se smire” jer to može da utiče na istragu.⁷³

„Mislim da odnos prema meni (a verujem i prema drugim aktivistima) nije realna slika rada policije sa LGBTI zajednicom, jer oni znaju da mi znamo naša prava, da smo bućni, da idemo u javnost i onda pokazuju određenu spremnost da 'pomognu', ali toga u realnosti zapravo nema.”⁷⁴

71 Podatak izneo Boban Stojanović, bivši organizator Parade ponosa koji je dobio azil u Kanadi, u intervjuu 13. marta 2017. godine.

72 Podatak iznela Kristina Todorović, pravica *Yucoma*, u intervjuu 21. decembra 2016. godine.

73 Podatak izneo Boban Stojanović, bivši organizator Parade ponosa koji je dobio azil u Kanadi, u intervjuu 13. marta 2017. godine.

74 Ibid.

Policija ne uzima u obzir član KZ koji se odnosi na zločin motivisan homofobijom i transfobijom

Krivična dela počinjena na osnovu mržnje ili predrasude prema osobama drugačije seksualne orijentacije i drugačijeg rodnog identiteta zahtevaju posebnu pažnju policije. Zločine motivisane homofobijom i transfobijom trebalo bi shvatiti mnogo ozbiljnije u odnosu na druga društvena dela jer su ona počinjena sa motivom diskriminacije, i njihov ishod može da bude tragičan. Takođe, takva dela su češće nasilnija u odnosu na druge zločine.⁷⁵

Evropska unija insistira da se u Poglavlju 23 otvoreno govori o zločinima iz mržnje, kao i da se svako krivično delo mora adekvatno sankcionisati. Izmenama Krivičnog zakonika 2012. godine zločin iz mržnje uveden je pod članom 54a kao otežavajuća okolnost u odmeravanju kazne za dela učinjena iz mržnje.⁷⁶ Međutim, ni dan-danas policija ne uzima u obzir ovaj član Krivičnog zakonika.⁷⁷ Ova činjenica je još problematičnija kada se ima u vidu da je mržnja kao motiv veoma teška za dokazivanje. Stoga je potrebno da policijski službenici svih nivoa adekvatno razumeju i prepoznaju fenomen zločina motivisanog homofobijom i transfobijom kako bi na adekvatan način reagovali u takvim slučajevima.

Neprepoznavanje motiva zločina iz mržnje prema LGBTI osobama

Kada je reč o prepoznavanju motiva zločina iz mržnje prema LGBTI osobama, situacija u Beogradu je bolja u odnosu na druge policijske uprave u Srbiji. To je prvenstveno zbog veće informisanosti beogradskih policajaca i policajki, kao i većeg stepena edukacije i senzibilisanosti koje imaju službenici u PU grada Beograda i Direkciji policije.⁷⁸ Ovome je sigurno doprinela činjenica da se u Beogradu održava Parada ponosa koju obezbeđuje veliki broj pripadnika policije, kao i da postoje tri oficira za vezu sa LGBTI zajednicom (dok su u najavi još dva). Međutim, zbog nepostojanja sistemske volje da se zločini iz mržnje, odnosno

75 Ministarstvo unutrašnjih poslova, *Priručnik za rad sa LGBTI osobama*, (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Beograd: 2016.)

76 Član 54a Krivičnog zakonika (Sl. glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014) navodi kao otežavajuću okolnost za izricanje kazne ne samo dela počinjena iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta već i za dela na osnovu rase, veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola.

77 Podatak izneo Vladimir Stojanov, načelnik Odeljenja za rad policije u zajednici u MUP, u intervjuu 27. marta 2017. godine.

78 Podatak iznela Dragana Todorović, predstavnik ERA organizacije, u intervjuu 11. januara 2017. godine.

homofobije i transfobije, suzbiju na nivou MUP-a, adekvatno reagovanje pretežno zavisi od ličnog integriteta i profesionalnosti samog policijskog službenika/ce.⁷⁹

Iako se prethodnih godina dešavalo da policijski službenici odbiju da preuzmu neophodne radnje i istraže slučajeve počinjene na osnovu diskriminacije prema LGBTI populaciji,⁸⁰ to je danas retkost. Ono što danas predstavlja problem u postupanju je zanemarivanje i neprepoznavanje motiva zločina iz homofobije i transfobije. Sa ovim izazovima su suočeni policijski službenici i službenice svih linija rada, počevši od policije opšte nadležnosti. Ukoliko policija propusti da utvrdi da je motiv za izvršenje dela mržnje prema drugom licu drugačija seksualna orijentacija ili transrodni identitet, to ima dalekosežne posledice. Preciznije, to znači da ni sud neće biti u mogućnosti da izrekne adekvatnu kaznu licu kojem se stavlja ovo krivično delo na teret.

Postoje dva razloga za zanemarivanje i neprepoznavanje motiva zločina iz homofobije i transfobije. Prvi razlog je nedovoljna senzibilisanost policijskih službenika da uprkos očiglednim dokazima priznaju da se radi o motivima u čijoj srži leže predrasude prema LGBTI populaciji. Zato se dešava da ovakvi oblici nasilja budu okarakterisani kao prekršaj (narušavanje javnog reda i mira), a ne kao zločin iz mržnje. To pokazuje i slučaj napada na četiri devojke pripadnice LGBTI zajednice, među kojima je bila i aktivistkinja Dragoslava Barzut. Prilikom ovog incidenta napadač je pred svim prisutnima najpre povikao „lezbejke, lezbejke”, pa ih je onda fizički napao. Međutim, ovaj slučaj je policija okarakterisala kao „tuču”, iako je bilo očigledno da je napadač izvršio zločin motivisan mržnjom prema LGBTI osobama, a što se može pročitati u izjavi koju je Dragoslava dala policiji.⁸¹

Drugi razlog predstavlja nedovoljna spremnost policijskih službenika/ca da preuzmu sve moguće aktivnosti i sakupe dokaze koji bi ukazivali da se radi o krivičnom delu počinjenom iz homofobije i transfobije. Policija je dužna da preuzme mere na sprečavanju, otkrivanju i dokumentovanju krivičnih dela i prekršaja učinjenih nasiljem zbog netrpeljivosti prema LGBTI osobama. Prema rečima pripadnika policije, princip tužilačke istrage otežava postupanje policijskih službenika/ca u istražnoj fazi jer je „policajac produžena ruka tužioca”.⁸² Naime, javni tužilac nalaže policiji preuzimanje određenih radnji radi otkrivanja krivičnog dela i pronalaska osumnjičenih, te je policija dužna da izvrši nalog javnog tužioca. Problem u postupanju nastaje kada policija u ovakvom lancu komandovanja ne prikupi sve podatke neophodne za rasvetljavanje i dokazivanje krivičnog dela. Do ovoga dolazi pogotovu kada policijski službenici nemaju uvid u to da se žrtva nalazi u stanju šoka i da joj je teško da dà iskaz o događaju. Sve ovo dovodi do toga da se seksualna

79 Podatak iznela Kristina Todorović, pravnik Yucoma, u intervjuu 21. decembra 2017. godine.

80 Stelja I, Todorović D, *Zločini iz mržnje – postupanje državnih organa u slučajevima napada na LGBTI osobe u Srbiji*, (Labris, Beograd: 2014.)

81 Podatak iznela Dragoslava Barzut, aktivistkinja udruženja *Da se zna!*, u intervjuu 9. januara 2017. godine. Više o ovom slučaju možete naći na sajtu *Da se zna!*: <http://bit.ly/2rc8oRC>

82 Podatak izneo Vladimir Stojanov, načelnik Odeljenja za rad policije u zajednici u MUP, u intervjuu 27. marta 2017. godine.

orijentacija kao motiv napada ne evidentira u policijskim izveštajima.⁸³ Zbog toga je neophodno da policijski službenici daju sve od sebe kako bi razumeli osnovne crte događaja i adekvatno prikupili neophodne informacije koje bi vodile daljem postupku.

Sekundarna viktimizacija – veliki problem u postupanju

Ukoliko način postupanja policijskih službenika nije profesionalan, često dolazi do sekundarne viktimizacije žrtve. Ona predstavlja posledicu ličnih stavova i uverenja pripadnika policije o LGBTI osobama i vodi do osećanja ugroženosti žrtve, retraumatizacije i odustajanja od daljeg postupka u krivičnom procesu. Prilikom policijske intervencije postoji više načina na osnovu kojih policijski službenici mogu da dovedu do sekundarne viktimizacije žrtve. Kada pripadnici/ce policije svojim ponašanjem i komentarima stanu na stranu učinioca nasilja, oni mogu dodatno da ugroze žrtvu. U tim situacijama policijski službenici često ignorišu žrtvu ili obezvređuju njeno iskustvo, dok prema učiniocu nasilja imaju puno razumevanje. Normalizacija nasilja je takođe strategija na osnovu koje policijski službenici nagovaraju žrtvu da odustane od krivične prijave ubeđujući je da prijavom ništa ne može da promeni. Nezakonito postupanje policije prema trans osobama je posebno problematično i vidljivo kroz pogrđan ili uvredljiv jezik. U tim slučajevima se dešava da policija dodatno viktimizuje žrtvu *različitim ucenama, privođenjem u pritvore bez uvažavanja rodnog identiteta osoba i sličnim nehumanim tretmanima*.⁸⁴

Neprepoznavanje porodičnog i partnerskog nasilja prema LGBTI osobama od strane policije

Sekundarna viktimizacija policije se posebno ispoljava u slučajevima porodičnog ili partnerskog nasilja prema LGBTI osobama. Naime, podaci iz izveštaja Gej strejt alijanse za 2014. godinu pokazuju da je povećan broj slučajeva nasilja u porodici u kojem su LGBTI osobe žrtve.⁸⁵ U svom postupanju policijski

83 O tome govori i istraživanje koje je analiziralo policijske izveštaje napada na LGBTI osobe. Podaci ovog istraživanja: samo u četiri od 31 policijskog izveštaja seksualna orijentacija je navedena kao motiv napada. Izvor: Stjelja I, Todorović D, *Zločini iz mržnje – postupanje državnih organa u slučajevima napada na LGBTI osobe u Srbiji*, (Labris, Beograd: 2014.)

84 Đurić M, *Analiza položaja transpolnih osoba u Srbiji u vezi sa ostvarivanjem ličnih i drugih prava*, (Gejten – LGBTI, Beograd: 2013.) Dostupno na: <http://www.transserbia.org/resursi/teorija/528-opis-polozaja-transpolnih-osoba-u-srbiji-u-vezi-sa-ostvarivanjem-licnih-i-drugih-prava-milan-djuric>

85 *Godišnji izveštaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji za 2014. godinu*, (Gej strejt alijansa, Beograd: 2015.)

Svi pripadnici policije u Poljskoj prošli obuku o zločinu iz mržnje

Na inicijativu ministra unutrašnjih poslova ukupno 50.000 policijskih službenika/ca je prošlo obuku za prepoznavanje i reagovanje na zločin iz mržnje širom Poljske. U obukama su učestvovali i predstavnici LGBTI organizacija civilnog društva koji su svojim iskustvom doprineli sadržaju treninga kao predavači na teme o radu policije u zajednici, žrtvama zločina iz mržnje i obeležjima zločina iz mržnje. Ovo uključivanje je dovelo do dalje saradnje između policije i ugroženih zajednica.⁸⁶

86 *Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič*, (Misija OEBS-a u Srbiji, Varšava: 2014, str: 45)

službenici često previde da je pitanje porodičnog nasilja kod LGBTI osoba dvostruko osetljivo i da ono zahteva posebnu senzibilisanost policajca/ki u toku intervencije. Pripadnici i pripadnice policije nisu dovoljno obučeni da prepoznaju specifičnosti ovog fenomena. Zbog toga se događa da policija ubeđuje žrtvu da odustane od tužbe jer je neprimereno tužiti člana svoje porodice, što za posledicu ima nemogućnost evidentiranja ovog krivičnog dela. Kada je nasilje u istopolnim partnerskim zajednicama u pitanju,⁸⁷ situacija je slična. Iako istraživanja pokazuju da su lezbejke izložene najvećem riziku od nasilja u partnerskom odnosu i porodici,⁸⁸ u Srbiji nema podataka koji ukazuju na učestalost nasilja nad lezbejkama. U *Posebnom protokolu o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima*⁸⁹ ne postoji deo koji se bavi nasiljem u istopolnim zajednicama ili nasiljem prema lezbejkama, iako ih novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici prepoznaje.⁹⁰

Neadekvatan postupak podnošenja pritužbi na rad policije

Ukoliko je došlo do propusta u postupanju policije ili do povrede ljudskih i manjinskih prava, svaki građanin/ka može da podnese pritužbu na rad policije. Pripadnici ministarstva tvrde da je policija razvila mehanizme odgovornosti za neprofesionalno postupanje i u okviru toga eventualnu diskriminaciju po bilo kom osnovu. Ti mehanizmi su razvijeni kroz pritužbeni postupak, Sektor unutrašnje kontrole i neposrednu kontrolu od strane rukovodilaca i linijskih službi.⁹¹

Kada je pritužbeni postupak u pitanju, nema jasnih propisa na osnovu kojih će građanin/ka biti informisan kako da podnese pritužbu, što dovodi do toga da postoji veoma mali broj žalbi na rad policajaca. Štaviše, najnoviji izveštaj Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije vidi kao problem to što pripadnici/e LGBTI populacije ne podnose žalbe upućene policijskim službenicima.⁹² Takođe, na internet prezentaciji MUP-a nije moguće saznati kako da građanin/ka uputi žalbu na rad policije. Zanimljivo je da ove informacije nisu vidljive ni u delu prezentacije koji se odnosi na Biro za pritužbe i predstavke. Zato i ne čudi podatak iz izveštaja za rešavanje pritužbi da se u 90% slučajeva pritužbe okončavaju zaključkom da nije

87 Za više informacija o nasilju u istopolnim partnerskim zajednicama videti: https://medical.mit.edu/sites/default/files/factsheet_ipvinsamesexrelationships.pdf

88 *Human Rights Campaign, Gender-Based Violence: Lesbian and Trans Women Face the Highest Risk But Get the Least Attention* <http://www.hrc.org/blog/gender-based-violence-lesbian-and-trans-women-face-the-highest-risk-but-get>, 20. 3. 2017.

89 *Poseban protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima* dostupan na: <http://www.sigurnakuca.net/upload/documents/PlaviTekst.pdf>

90 *Zakon o sprečavanju nasilja u porodici* (Sl. glasnik RS, br. 94/2016).

91 Odgovor MUP-a na upitnik *Da se zna!*, 6. april 2017. godine.

92 *Izveštaj EKRI o Srbiji*, (Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije, 16. maj 2017.)

Dostupno na <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Serbia/SRB-CbC-V-2017-021-SRP.pdf>

Evidentiranje porodičnog nasilja unutar LGBTI zajednice

Policija u Mančesteru primenjuje praksu evidentiranja porodičnog nasilja u LGBTI zajednici kako bi podržala i zaštitila sve kategorije žrtava. Naime, sarađujući sa organizacijama koje se bore protiv porodičnog nasilja, kao i sa LGBTI organizacijama, policija je razvila poseban mehanizam postupanja prema žrtvama porodičnog nasilja. Pripadnici policije su prošli set obuka kako bi podigli svest o ovoj temi i razumeli potrebe LGBTI osoba koje su preživele porodično nasilje.⁹³

93 Policija u Mančesteru prva primenjuje praksu evidentiranja porodičnog nasilja prema LGBTI osobama Dostupno na: <http://www.pinknews.co.uk/2017/04/10/manchester-police-is-first-in-the-uk-to-officially-record-LGBTI-domestic-abuse/> 1. 4. 2017.

bilo povrede prava građana.⁹⁴ Na osnovu ove evidencije nije moguće razvrstati pritužbe koje ukazuju na diskriminatorno i neprofesionalno postupanje policijskih službenika prema LGBTI osobama.

Postupak Sektora unutrašnje kontrole je sličan pritužbenom postupku. U Izveštaju SUK-a se navodi struktura krivičnih dela zbog kojih su podnete krivične prijave protiv pripadnika policije. Uprkos tome, nije moguće videti da li je bilo propusta u radu u odnosu na postupanje prema LGBTI osobama. Iako se izveštaj odnosi na suzbijanje svih oblika nezakonitog rada policijskih službenika, on se najviše fokusira na suzbijanje koruptivnog ponašanja policajaca te se ne fokusira dovoljno na poštovanje i zaštitu ljudskih i manjinskih prava i sloboda pri izvršavanju službenih zadataka i primeni policijskih ovlašćenja.

Važno je napomenuti da u situaciji kada dođe do neprofesionalnog postupanja policije, žrtva teško da može da razmišlja o pritužbi. Tako, na primer, u poslednjem slučaju⁹⁵ napada na trans osobu u Beogradu, oštećena nije na zapisnik podnela primedbu na postupanje policijskih službenika, niti je pritužbu podnela Odeljenju za zaštitu zakonitosti Policijske uprave za grad Beograd.⁹⁶ Ipak, treba imati u vidu stanje šoka u kome se našla, jer od uplašene i traumatizovane žrtve se ne može očekivati inicijativa za podnošenje pritužbe. Od policijskih službenika se očekuje da je zaštite i da otkriju počinitelja, a ne da je dodatno viktimizuju. Zbog toga je važno da Sektor unutrašnje kontrole reaguje i podnese krivičnu prijavu zbog neprofesionalnog postupanja policije, a ne da tu odgovornost pripisuje građanima/kama. Adekvatno postupanje u odnosu na pritužbe i sankcionisanje svih pripadnika/ca policije koji su neprofesionalno postupali pokaže da Ministarstvo unutrašnjih poslova primenjuje nultu toleranciju na nasilje iz homofobije i transfobije.

94 Mandić S, et al, *Procena integriteta policije u Srbiji*, (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd: 2016.)
95 http://dasezna.lgbt/case/DSZ_33/Fizi%C4%8Dki%20napad%20na%20trans%20%C5%BEnu%20u%20centru%20Beograda.html
96 (Insajder), *MUP: Transrodna osoba nije podnela primedbu na postupanje policije*, <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/4460/MUP-Transrodna-osoba-nije-podnela-primedbu-na-postupanje-policije.htm>, 3. 5. 2017.

Zaključak

Srbija je usvojila zakonodavni okvir koji bi trebalo da garantuje sigurnost LGBTI osoba, ali on nije u potpunosti implementiran u praksi. Iako su LGBTI osobe prisutnije u javnom prostoru, njihova bezbednost je još uvek na niskom nivou. Parada ponosa predstavlja pomak u smislu političke volje da se položaj LGBTI osoba unapredi. Međutim, ona sama po sebi nije dovoljna. Napadi na LGBTI osobe su vidljiviji, ali njihov tačan broj nije poznat, te se ne može sa sigurnošću tvrditi da li su oni i učestaliji.

Nedovoljna politička volja da se suzbijaju zločini iz homofobije i transfobije preslikava se i na policiju koja je prva u kontaktu sa žrtvama. Nakon pozitivnih pomaka u postupanju policije prema LGBTI osobama, kao što je uspostavljanje institucije oficira za vezu sa LGBTI osobama, praksa u MUP-a se nije suštinski unapredila. Još uvek se stiče se utisak da policajci/ke reaguju po sopstvenom nahođenju, pa tako adekvatno postupanje pretežno zavisi od njihovog ličnog integriteta i profesionalnosti. Uprkos insistiranju Evropske unije da se u Poglavlju 23 otvoreno govori o zločinima iz mržnje, policija ne uzima u obzir načela iz člana 54 Krivičnog zakonika o otežavajućim okolnostima u slučajevima nasilja iz mržnje. Takođe, postoje manjkavosti u sistemu evidencije i prijavljivanje zločina motivisanih homofobijom i transfobijom. Pored toga, objavljivanje dokumenata o planovima rada policije radi poboljšanja bezbednosti osoba drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta treba takođe urediti. Uz to, ne postoji edukacija policije u kojoj se na sistemski način obrađuje zločin iz homofobije ili transfobije. Iako je donet Priručnik za postupanje policije prema LGBTI osobama, nepostojanje temeljne edukacije o njegovoj primenljivosti stvara sumnju da će se poboljšati praksa policije prema LGBT osobama.

Stiče se utisak da uprkos pozitivnim pomacima koji su ostvareni u policiji, stvarne promene tek predstoje. Da bi se došlo do njih, glavni preduslov je da postoji iskrena politička volja, kao i opredeljenost i posvećenost rukovodilaca borbi protiv homofobije i transfobije. Jedino će na taj način pozitivni pomaci i promene biti održivi na duge staze, a bezbednost LGBTI osoba poboljšana.

Literatura

Akcioni plan za primenu strategije policije u zajednici za 2015. i 2016. godinu, (Vlada Republike Srbije, 2015.)

Akcioni plan za primenu strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018.

Alice Ashworth, *Protecting lesbian, gay and bisexual people: a practical guide for police forces*, (Stonewall)

Cassidy Michael; Nicholl Caroline G; Ross Carmen R; Lonsway Kimberly A. *The Victims' View: Domestic Violence and Police Response*, (Paper presented to the World Congress of Criminology, Societe Internationale de Criminologie, August: 2003.)

Diamond, M, *Sex and Gender are Different: Sexual Identity and Gender Identity are Different*, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(3): 61–82 (1996.)

Dičić Kostić N, *Policija i ranjive grupe*, *Zbirka predloga praktične politike za reformu policije*, (OSCE, Beograd: 2013.)

Drydakis N, *Effect of Sexual Orientation on Job Satisfaction: Evidence from Greece*, (Discussion Paper No. 8045 Anglia Ruskin University and IZA, Bonn: 2014.)

Dugina Senka nad Srbijom, (Labris, Beograd: 2016.)

Dan A, Klisarić M, *Odnos policije i žrtava kriminaliteta: analiza procesa i nivoa zadovoljstva radom policije*, (Temida, Beograd: mart 2014.)

Dan A, *Stavovi građana o policiji*, (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd: 2016.)

Durić M, *Analiza položaja transpolnih osoba u Srbiji u vezi sa ostvarivanjem ličnih i drugih prava*, (Gejten – LGBTI, Beograd: 2013.) Dostupno na: <http://www.transserbia.org/resursi/teorija/528-opis-polozaja-trans-polnih-osoba-u-srbiji-u-vezi-sa-ostvarivanjem-licnih-i-drugih-prava-milan-djuric>

Evropska komisija, *Izveštaj o napretku – Republika Srbija*, (Brisel: 2016. str. 19. Dostupno na: http://civiln-odrustvo.gov.rs/upload/documents/Razno/2016/godisnji_izvestaj_16_srp.pdf

Godišnji izveštaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji za 2014. godinu, (Gej strejt alijansa, Beograd: 2015.)

LGBTI Liaison Officer's Manual of Guidance, (Metropolitan police). Vodič dostupan na: http://www.gay-police.eu/files/5714/1616/7272/LGBTI_Liaison_Officer_UK_manual.pdf

Human Rights Campaign, *Gender-Based Violence: Lesbian and Trans Women Face the Highest Risk But Get the Least Attention*, <http://www.hrc.org/blog/gender-based-violence-lesbian-and-trans-women-face-the-highest-risk-but-get>, 20. 3. 2017.

(Insajder), *MUP: Transrodna osoba nije podnela primedbu na postupanje policije*, <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/4460/MUP-Transrodna-osoba-nije-podnela-primedbu-na-postupanje-policije.htm>, 3. 5. 2017.

Izveštaj 4/2016 o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23, decembar 2016.

Izveštaj EKRI o Srbiji, (Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije, 16. maj 2017.)

Izveštaj Koalicije *prEUgovor* o napretku Srbije u poglavljima 23 i 24

Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji, (Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd: 2013.)

Krivični zakonik (Sl. glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014)

Kyle Kirkup, *Best practices in policing and LGBTIQ communities in Ontario*, (Ontario Association of Chiefs of police, Ontario: 2013.)

Mandić S, et al, *Procena integriteta policije u Srbiji*, (Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd: 2016.)

Priručnik za rad sa LGBTI osobama, (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Beograd: 2016.)

(N1), *Grupa muškaraca pretukla trans osobu u centru Beograda*, <http://rs.n1info.com/a246043/Vesti/Vesti/Pretucena-trans-osoba-u-Beogradu.html>, 3. 5. 2017.

National Democratic Institute (NDI) et al. (2015), *Public Opinion Poll in the Balkans on LGBTI Communities*, June/July 2015, <https://www.slideshare.net/NDIdemocracy/ndi-public-opinion-poll-in-the-balkans-on-lgbti-communities>, 10. 11. 2016.

Polacek R, Déroff J, *Joining forces to combat homophobic and transphobic hate crime Cooperation between police forces and LGBTI organisations in Europe*, (ILGA Europe, Brussels: 2010.)

Policija u Mančesteru prva primenjuje praksu evidentiranja porodičnog nasilja prema LGBTI osobama, <http://www.pinknews.co.uk/2017/04/10/manchester-police-is-first-in-the-uk-to-officially-record-LGBTI-domestic-abuse>, 1. 4. 2017.

Poseban protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima dostupan na: <http://www.sigurnakuca.net/upload/documents/PlaviTekst.pdf>

Godišnji izveštaj Poverenika za 2015. godinu, (Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Beograd: 2016.)

Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič, (Misija OEBS-a u Srbiji, Varšava: 2014.)

Priručnik za rad policije sa LGBTI populacijom, (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Beograd: 2016.)

Radoman i dr, *Kako reforma sektora bezbednosti utiče na ljudsku bezbednost u Srbiji: ponovna procena uticaja reforme sektora bezbednosti na LGBTI populaciju*, (Centar za istraživanje javnih politika, Beograd: 2016.)

Redovan godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2016. godinu

Stjelja I, Todorović D, *Zločini iz mržnje – postupanje državnih organa u slučajevima napada na LGBTI osobe u Srbiji*, (Labris, Beograd: 2014.)

Velebit V, *New Way to Reconnect Police and Citizens*. Dostupno na: <http://pointpulse.net/magazine/new-way-reconnect-police-citizens>, 13. 1. 2017.godine.

(Voxfeminae), *Kome je potrebna gej ministrica u Srbiji?* <https://www.voxfeminae.net/cuninterview/politika-drustvo/item/10435-kome-je-potrebna-gej-ministrice-u-srbiji>, 10. 12. 2016.

Zakon o policiji (Sl. glasnik RS, br. 6/2016)

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici (Sl. glasnik RS, br. 94/2016)

Zakon o zabrani diskriminacije (Sl. glasnik RS, br. 22/2009)

Zekavica R, *Suzbijanje diskriminacije u Srbiji s posebnim osvrtom na ulogu i doprinos Ministarstva unutrašnjih poslova u RS*, (Kancelarija za ljudska i manjinska prava, Beograd: 2014.)

0 autorki

Aurelija Đan je diplomirala psihologiju na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i dobila zvanje mastera rodni studija na Centralnom evropskom univerzitetu u Budimpešti. Bila je deo istraživačkog tima *Beogradskog centra za bezbednosnu politiku* od septembra 2012. godine do novembra 2016. godine, nakon toga je radila za međunarodnu organizaciju Spark. Trenutno je angažovana kao istraživačica i konsultantkinja od strane nekoliko organizacija civilnog društva, a svoje istraživačko interesovanje usmerila na rod i marginalizovane grupe sa posebnim fokusom na ljudsku bezbednost i rad policije.

0 udruženju „Da se zna!”

Udruženje *Da se zna!* je grupa aktivista i aktivistkinja okupljenih sa ciljem osnaživanja LGBTTIQA osoba da se aktivno uključe u ostvarivanje svojih prava, kroz direktan i indirektan rad sa LGBTTIQA zajednicom, zagovaranje primerene reakcije odgovornih državnih organa Republike Srbije i poboljšanje efikasnosti državnih sistema podrške i zaštite u slučajevima nasilja i diskriminacije.

Glavna alatka udruženja *Da se zna!* je onlajn platforma dasezna.lgbt koja preko uputnika omogućava anonimnu i i bezbednu prijavu LGBTTIQA ljudima koji/e su izloženi/e diskriminaciji i/ili nasilju. Ovaj portal nije samo mesto gde LGBTTIQA osobe mogu bezbedno da prijave nasilje i/ili diskriminaciju, on je osmišljen i kao i svojevrsni HUB za članice/i zajednice, gde se mogu informisati o postojećim mehanizmima zaštite i relevantnim pravnim, socijalnim i političkim aspektima bezbednosti LGBTTIQA osoba.

Korak napred, nazad dva

Izdavač

Da se zna!

Majke Jevrosime 42, 11000 Beograd

www.dasezna.lgbt

Autorka

Aurelija Đan

Za izdavača

Dragoslava Barzut

Lektura

Hristina Piskulidis

Prevod

Nataša Stanojević

Dizajn i prelom

Andrija Nikačević

Štampa

Outline

Tiraž

300

ISBN 978-86-80950-00-6

Beograd, 2017. godina

Publikaciju *Korak napred, nazad dva, uloga policije u jačanju prevencije i mehanizama zaštite od zločina iz homofobije i transfobije u Republici Srbiji* priredilo je udruženje *Da se zna!* u okviru projekta *Stani uz LGBTTIQA osobe – Jednaka zaštita za sve! uz podršku MATRA Programa* Ambasade Kraljevine Holandije. Stavovi izneti u ovoj publikaciji su isključivo odgovornost udruženja *Da se zna!* i ne predstavljaju stavove Ambasade Kraljevine Holandije

